

ZPRÁVY O LITERATUŘE

Obecné

Stiftsbibliotek St. Gallen (Hg.)
*Handbuch der Schweizer
Klosterbibliotheken – Répertoire des
bibliothèques conventuelles de Suisse –
Repertoire delle biblioteche degli ordini
religiosi in Svizzera*

Bearbeitet von Albert HOLENSTEIN.
Basel, Schwabe Verlag 2022, 507 s.,
ISBN 978-3-7965-4598-6.

S mírnou nadsázkou lze říci, že Švýcarsko je z knihovního pohledu země zaslíbená. Je to do značné míry dáno skutečností, že se tam nalézá „Stiftsbibliothek St. Gallen“, doslova světový klenot, pokud jde o raně středověkou latinskou knižní kulturu. Ví to snad každý, kdo má jen trochu povědomí o středověku a jeho kultuře. V této knize ale nejde jen o rukopisy, ale též o postižení celkového profilu jedné z klíčových složek tamní knižní kultury. A to složky nejstarší. Samozřejmě jsou i další instituce církevního knihovnictví (zejména biskupské, ale i kolegiální kapituly), ty se zde ale objevují jen výjimečně (tak v Beromünsteru), ač by to bylo vítáno a kniha by to ještě „unesla“. Ostatně ve velkých veřejných knihovnách jsou jejich

historické fondy tvořeny do značné míry pochopitelně především právě klášterním a církevním „podložím“, takže by to ani nebylo tak složité. Ambicí pořadatelů a redaktora ale nebylo položit důraz na rukopisy, tuto nejatraktivnější část knižního dědictví, i když se nám i této informace v jisté míře dostane. Určitým zklamáním to ovšem je. Editor měl ovšem právo tak činit a je to třeba akceptovat, protože mu šlo o to představit tyto knihovny jako takové.

Než se pokusím o základní charakteristiku poměrně stručného úvodu (něco přes třicet stran) je třeba upozornit na existenci sice schematické, nicméně velmi instruktivní mapky (s. 37). Ta zachycuje celkem 84 nyní existujících klášterních komunit, které jsou barevně rozděleny na dvě kategorie podle svého stáří. Hranicí je tu rok 1800. Proč ale v připojené legendě nebyl k jednotlivým jménům (zejména k těm před rokem 1800) přidán údaj o konkrétním datu vzniku jednotlivých konventů, považuji za škodu, i když ten pochopitelně na příslušných místech textu přichází. Takto by ale mapka látku výrazněji zpřehlednila. A byly ještě jiné možnosti tak činit, tak např. promítnout do mapky i existenci klášterů zaniklých. Ale nechci, aby se nabyl mylný dojem, že kladu

maximalistické požadavky. Takže k numerickým údajům jen dodám, že těch mladších klášterů a jejich knihoven je 25, zatím co vrstva těch starších dominuje, protože jich je dvojnásobek – 49.

Ovšem třeba dodat, že počty stávajících klášterů nejsou pevně dány, naopak. U řady klášterů v důsledku nedostatku přílivu mladých dochází k jejich postupnému zániku, při čemž se dbá právě i o plynulý přechod jejich knižních fondů do rukou knihoven veřejných, ovšem se stálým přihlížením k případným specifikám jejich fondů při nutném vyřazování multiplikátů, zejména teologické a liturgické literatury. A upozorňuje se i na řadu nových a nejnovějších pomůcek, zejména na třísvazkový *Handbuch der historischen Buchbestände in der Schweiz* a jejich limity.

Úvod ale přináší i další podněty, které jsou uplatnitelné širě. Tak je to zejména upozornění na možnou – a ve Švýcarsku prokazatelnou – knižní specifikou některých řádů a vyzdvihuje pro novověk zejména kapucíny. Především se ale upozorňuje na ženské kláštery, jejichž knihovnám byla dosud věnována jen okrajová pozornost. Ovšem výše uvedená čísla nejsou pro heslář limitující, protože do knihy byla vítaně vřazena i řada knihoven zaniklých denominací, zejména pokud víceméně kompletně vplynuly do fondů několika knihoven veřejných, aby naopak na druhé straně editor s politováním uvedl, že šestnáct (!) knihoven odmítlo z různých důvodů podat své údaje. Jsou tak k dispozici údaje o celkem 84 knihovnách včetně tří sice za švýcarskými hranicemi, ale s výraznými švýcarskými konotacemi. Máme tak k dispozici celkem 84 hesel, která hledí být práva všem potřebným aspektům k získání co možná úplného pohledu na příslušnou knihovnu.

Forma jakéhosi dotazníku je následující. Po představení obecných informací o konventu, který takovou knihovnu udržuje, se pozornost soustřeďuje na knihovný fond, jeho zpřístupnění formou katalogů a datových bank s následujícím stručným popisem a dějinami knihovny a posléze na prostory, v nichž se knihovna nalézá. Řada instruktivních vyobrazení umožňuje poznání, že ve většině případů jde o interiéry moderní. Je to pochopitelné, i když proslulý svatohavelský barokní sál s mumii a slavným plánem raně středověkého velkoklášteřa z počátku 9. století není ojedinělý. Viz např. kapucínský klášter ve Wesemlinu/Luzern, benediktiny ve Fischingen, Engelbergu či Einsiedeln. Ale před barokem tu vlastně nepřichází nic. Popisy jsou ovšem různé kvality: leckdy se dozvídáme, že knihovný sál obsahuje nekatalogizované fondy 17.–20. století (kapucíni ve Fribourgu, s. 161), nebo že valná část knihovny je v bednách, případně že jde o neurčité číslo počtu několika málo novověkých rukopisů (Müstair, s. 259).

Kvantitativní sdělení jsou rozčleněna podle typu knih: rukopisy, prvotisky, resp. u mladších tisků dokonce podle staletí. Informace však, jsouce podávány různými informátory (zdaleka ne vždy vlastními knihovníky), kteří se práce ujali často bez dostatečné možnosti podrobněji se s objektem seznámit, mají proto různorodou kvalitu výpovědi.

Důležité jsou dále zmíněné už partie o dějinách konventu, neboť se v nich může odrážet i skladba tiskového fondu (tak právě již zmíněný Müstair). Zatímco u většiny objektů dostačují dvě, tři, maximálně čtyři stránky, u těch opravdu významných jsou příslušné partie o stránku až tři delší. Ovšem Sv. Havel má stránek jedenáct, ale i to je

u tak „těžké váhy“ málo. Má ovšem obrovskou literaturu, i když možnosti bádání nejsou zdaleka vyčerpány. Vždyť jen počet tamních raně středověkých rukopisů do roku ca 1000 se pohybuje kolem čtyř set. U většiny knihoven se setkáváme s odkazy na různé typy často historických katalogů, zpravidla sice rukopisných, ale nezřídka už i na moderních až nejmodernějších nosičích.

Jednoznačný přínos švýcarských klášterních knihoven tkví ovšem v jejich rukopisné materii, případně v tiscích raného novověku. Bohaté závěrečné soupisy tradiční tištěné, dále vedoucí literatury a jiných zdrojů, jakož i rejstříky uzavírají velmi užitečnou a tradičně technicky dokonalou knihu. Snad je ještě třeba dodat, že valnou část materiálu poskytují většinou německojazyčné regiony, i když obě další jazykové oblasti, frankofonní a italskojazyčná, jsou též zastoupeny, samozřejmě texty v těchto jazycích.

Ivan Hlaváček

Stanislav PETR

Soupis rukopisů kláštera bosých karmelitek v Praze

(= Studie o rukopisech. Monographia XXVI)

Praha, Masarykův ústav a Archiv AVČR 2022, 159 s., z toho s. 146–156 řada barevných vyobr., ISBN 978-80-88304-74-6.

Jméno Stanislava Petra se nesmazatelně zapísalo a stále zapisuje do naší knihovně katalogizační práce ovšem vedle několika autorit tohoto oboru minulosti, ale i současnosti, kteří se dosti úspěšně snaží dohnat zanedbání minulosti. A třeba podtrhnout, že tu při současných katalogizačních pra-

cích nejde jen o z mnoha důvodů prioritní materiál středověký, ale že se tyto práce pouštějí stále výrazněji i do materiálů novověkých, v nichž nalézají nejen látku náboženskou, ale probleskují v ní i témata nenáboženská a leckdy i bezprostředně z praktického života. Tak zejména lékařství či léčitelství všeho druhu (srov. např. edice Lenky Vaňkové či pilných pražských bohemistek) a zatím ne zcela naplněný odkaz Alexandrem Stichem iniciovaného Repertoria muzejních rukopisů 17. a 18. století, který přináší leccos nového).

Vedle řady novověkých knihoven šlechtických, kdy je třeba připomenout aspoň jméno Jitky Radimské (měšťanské knihovny jsou zpravidla rekonstruovatelné jen na základě jejich inventářů, obvykle pozůstalostních), jsou hlavním nositelem knižní kultury knihovny církevní, resp. přímo novověkých řádů, které k nám přicházely v a po období provedené rekatolizace. Jejich obsah, který se po brutálním rozehnutí klášterů počátkem 50. let minulého století namnoze dostal do stavu rozsypu, se daří teprve postupně alespoň do značné míry rekonstruovat. Že je přitom hlavní pozornost věnována zejména rukopisům, je vzhledem k jejich unikátnímu dochování více než pochopitelné. Říkám-li unikátní, nemá to v tomto kontextu znamenat (na rozdíl od většiny rukopisů středověkých) jedinečný co do významu jejich obsahu, nýbrž jen tolik, že jde o texty vážící se toliko k jedné komunitě. Ale aby se získal takový přehled, je zapotřebí tuto, často velmi úmornou práci učinit.

Po několika katalozích moravských novověkých knihoven tamních autorů vybral si Petr celek něco přes sto rukopisů čítající soubor rukopisů bosých karmelitek v Praze, které sem přišly v roce 1656 zásluhou Ferdi-